

УДК: 378.016:793.

DOI: https://doi.org/10.59694/ped_sciences.2024.07.047

ПРИМА Раїса Миколаївна –
доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри теорії і методики початкової освіти
Волинського національного університету імені Лесі Українки
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3278-1900>
e-mail: primar@ukr.net

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИХ ПОТРЕБ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА

ПРИМА Раїса Миколаївна. ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИХ ПОТРЕБ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті обґрунтовано теоретичні аспекти питання формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва через аналіз атрибутивних ознак ключових понять у площині порушеної проблеми. Актуалізовано студювання різних аспектів художньо-естетичного виховання, формування естетичних ціннісних орієнтацій особистості засобами різних видів мистецтва у міждисциплінарному контексті.

Ключові слова: засоби, здобувач вищої освіти, естетичне виховання, художньо-естетичне виховання, художньо-естетична потреба, хореографія, хореографічне мистецтво.

PRIMA Raisa Mykolaivna. ON THE QUESTION OF THE FORMATION OF THE ARTISTIC AND AESTHETIC NEEDS OF HIGHER EDUCATION ACQUIRES BY THE MEANS OF THE CHOREOGRAPHIC ART

The article substantiates the theoretical aspects of the issue of formation of artistic and aesthetic needs of students of higher education by means of choreographic art through the analysis of attributive signs of key concepts in the plane of the problem. The study of various aspects of artistic and aesthetic education, the formation of aesthetic value orientations of the personality by means of various types of art in an interdisciplinary context has been updated.

The presentation of the content bases of the categories «aesthetic education», «artistic education», «artistic-aesthetic education», «need», «art», «choreography» in scientific researches is considered, which deepens the attributive features of the key concepts «artistic-aesthetic needs», «choreographic art». It was established that aesthetic education is aimed at the development of aesthetic feelings, experiences and artistic creativity, and the process of aesthetic education is directly related to the formation of aesthetic abilities in a person for aesthetic perception, evaluation and the need for aesthetic activity. Artistic and aesthetic education should be considered as a universal means of personal development based on the identification of individual abilities, aesthetic needs and interests.

Emphasis is placed on the fact that the formation of artistic and aesthetic needs of students of higher education is possible on the basis of an axiological idea, the essence of which is revealed in the fact that the basis of artistic practice is determined not by the process of knowledge of reality, but by its active development according to the standards that society or an individual considers appropriate. In general, in the process of forming the artistic and aesthetic needs of higher education students, it is important to influence the value orientation of their interests, orientations, needs, feelings, views, opinions, ideas, judgments, which have individual characteristics and are characterized by value coloring.

Keywords: means, student of higher education, aesthetic education, artistic and aesthetic education, artistic and aesthetic need, choreography, choreographic art.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Одним із найважливіших викликів у реаліях суспільно-культурних трансформацій в усьому світі, й Україні зокрема, є формування людини творчої, мобільної, культурної, що активно розвивається впродовж життя. Відтак, висувуються виразні вимоги перед сучасною освітньою системою, націлені на формування художньо-естетичних орієнтирів особистості, її ціннісних настанов, почуттів, емоцій, потреб, стимулювання творчої активності. При цьому саме хореографічне мистецтво уможливує емоційно-почуттєвий, культурно-творчий розвиток особистості через залучення здобувачів освіти до хореографічної діяльності, де танець, за слухним визначенням Д. Шарикова, є «пластико-просторово-часовим видом мистецтва, в якому художні образи створюються за допомогою естетично забарвлених, музично організованих, ритмічно змінюваних рухів і поз людського тіла,

творчий потенціал якого генетично закладений вже у самій його природі» [10, с. 3].

Аналіз основних досліджень і публікацій свідчить, що сучасною наукою у міждисциплінарному контексті студюються різні аспекти художньо-естетичного виховання, формування естетичних ціннісних орієнтацій особистості засобами різних видів мистецтва, зокрема: у працях філософів (М. Бердяєв, М. Волович, М. Каган, М. Колесник, В. Кудін, Л. Столович, І. Шитов, В. Тугаринов та інші), психологів (Л. Виготський, В. М'ясищев, Я. Пономарьов, Б. Теплов), педагогів (В. Бутенко, І. Зязюн, Б. Неменський, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, В. Сухомлинський та інші). Слід відзначити суттєвий внесок українських учених у теорію та практику творчого розвитку особистості засобами хореографічного мистецтва (К. Василенко, В. Куплених, В. Пастух, Ю. Станішевський, Б. Стасько, О. Таранцева та ін.).

У контексті проблеми, що розглядається, виняткової теоретичної ваги набувають наукові розвідки, які висвітлюють особливості сучасного хореографічного мистецтва та його роль у збагаченні художньо-естетичного досвіду студентів-хореографів (З. Батюк), виховного потенціалу хореографії загалом та культурологічного значення танцю зокрема (П. Коваль, А. Тараканова, Ю. Хижняк та ін.), де хореографія розглядається як один із допоміжних засобів фізичного, розумового, морального виховання особистості (Н. Власова, В. Грінер, Л. Держинська, М. Кольцова, Ф. Рац, А. Фомін та ін.).

Однак, попри наявність значного наукового доробку щодо розв'язання означеної проблеми маємо констатувати, що наразі є потреба у дослідженні питання формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва. Це зумовлює доцільність теоретичного обґрунтування деяких ключових позицій у площині порушеної проблеми.

Мета статті – обґрунтувати теоретичні аспекти питання формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва через аналіз атрибутивних ознак ключових понять у площині порушеної проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до визначеної мети вважаємо за необхідне, передусім, розглянути як у наукових розвідках представлені змістовні основи категорій «естетичне виховання», «художнє виховання», «художньо-естетичне виховання», «потреба», «мистецтво», «хореографія», що, на наш погляд, поглиблює атрибутивні ознаки ключових понять «художньо-естетичні потреби», «хореографічне мистецтво».

Звертаємо увагу на те, що у довідкових виданнях термін «естетичне виховання», який пов'язаний із поняттям естетика (від грец. *aisthēta* – відчутні речі та *aisthanesthai* – пізнавати), визначається як наука про загальні закономірності художнього освоєння дійсності людиною, суть і форми відображення дійсності й перетворення життя за законами краси [3].

До поняття «естетика» апелює також словник «Естетика: словник найбільш уживаних термінів», де зазначається, що до складу естетики входять відносно самостійні дисципліни: теорія художньої творчості, теорія дизайну, теорія естетичного виховання [5, с. 13]. У навчальному ж посібнику «Естетика» естетичне виховання характеризується як «система заходів, спрямованих на вироблення в людини здатності сприймати, правильно розуміти, цінувати і створювати прекрасне й піднесене в житті та мистецтві» [4, с. 14].

Існує думка (А. Щербо, Д. Джола), що естетичне виховання спрямоване на розвиток естетичних почуттів, переживань та художньої творчості,

а процес естетичного виховання безпосередньо пов'язаний із формуванням у людини естетичних здібностей до естетичного сприймання, оцінки та потребою в естетичній діяльності [6].

Не втрачає актуальності позиція знаного українського педагога XIX століття С. Миропольського, згідно з якою «естетичне виховання покликане вирішувати безліч різноманітних завдань: розвиток естетичних задатків, здібностей, естетичного сприйняття, задоволення художньо-естетичних потреб, виховання естетичного почуття, формування естетичного ідеалу й естетичного смаку» [9].

Поширеним є твердження, що більшість дослідників помилково ототожнюють естетичне і художнє виховання. Проте ці поняття потрібно чітко відокремлювати. У цьому ракурсі, до прикладу, «естетичне виховання служить формуванню здатності активного естетичного ставлення учнів до творів мистецтва, а також стимулює сильну участь у створенні прекрасного в мистецтві, праці, у творчості за законами краси» [7, с. 13]. Вочевидь, важливе місце в естетичному вихованні посідає мистецтво, що є складовою естетичної культури, тоді як художнє виховання є частиною естетичного, досить вагомою, однак охоплює лише одну сферу людської діяльності.

Щодо художнього виховання, то цей феномен характеризується вченими як «процес цілеспрямованої дії засобами мистецтва на особистість, завдяки чому у вихованців формуються художні відчуття і смак, любов до мистецтва, вміння розуміти його, насолоджуватися ним і здатність по можливості творити мистецтво» [8, с. 61].

У площині порушеної проблеми, на наш погляд, важливим є те, що через художнє виховання в індивіда може сформуватися потреба у постійному та серйозному спілкуванні з мистецтвом. До того ж, тільки засвоюючи певні навички художньо-творчої діяльності в мистецтві можна навчитися правильно розуміти художню мову того чи іншого виду художньої діяльності.

Зауважимо, художньо-естетичне виховання не можливе поза освоєння системи цінностей, що існують чи розвиваються в суспільстві. Пізнати ці цінності можна через мистецтво, через особистісне ставлення до художніх творів.

Конструктивною нам видається думка дослідників, згідно з якою художньо-естетичне виховання варто розглядати як універсальний засіб особистісного розвитку на основі виявлення індивідуальних здібностей, естетичних потреб та інтересів. До того ж у контексті навчання художньо-естетичне виховання є одним із аспектів формування освіченої, творчої особистості, становлення її фізичного та морального здоров'я, всебічний розвиток її природних здібностей та задатків [7, с. 13].

Зважаючи на те, що в мистецькій практиці сьогодні має місце паралельне живання і певною

мірою підміна термінів «хореографія», «хореографічне мистецтво» та «танцювальне мистецтво», вважаємо за необхідне внести уточнення щодо їх дефініціювання, оскільки, попри генетичну близькість їх змісту, ці поняття не є тотожними.

Нам імпонує позиція Д. Шарикова, згідно з якою поняття «хореографія» з'явилося у ході історичного розвитку танцювального мистецтва дещо пізніше за термін «танець» і при цьому має декілька значень:

- запис танцювальних рухів за допомогою особливої системи умовних позначень;
- мистецтво композиції та постановки танців і балетних спектаклів;
- увесь обсяг танцювальних елементів, що входять до певного танцю чи балетної вистави;
- поняття, яке охоплює всі види танцювального мистецтва [10, с. 18].

Хореографія, що спирається на музично-організовані, умовні, образно-виразні рухи людського тіла, наголошують Т. Царик та Л. Боремчук, сприяє формуванню емоційної сфери, втіленню в танцювальних рухах особливостей її характеру, формуванню духовних цінностей [11, с. 189]. Ми солідарні з думкою вчених, що «хореографічне мистецтво розглядається як середовище, в якому відбувається цілісне естетичне виховання студентської молоді» [11, с.192]. Хореографічне мистецтво здатне задовільнити потребу й прагнення особистості до естетичного зростання, поєднуючи її внутрішній і зовнішній світ, активізуючи творчу уяву й емоційні реакції.

При визначенні атрибутивних ознак поняття «художньо-естетичні потреби» ми виходимо з того, що категорія «потреба» означає «стан живого організму, людської особистості, соціальної групи чи суспільства в цілому, що виражає необхідність у чомусь, залежність від об'єктивних умов життєдіяльності та є рушієм їхньої активності» [2, с. 266].

За слушним формулюванням В. Бутенка, формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти є можливим на основі аксіологічної ідеї, сутність якої розкривається в тому, що «основу мистецької практики визначає не процес пізнання дійсності, а її активне освоєння за тими мірками, які вважає доцільними суспільство або окрема людина. За своїм змістом зазначені мірки можуть бути різними. Вони залежать від того, які аксіологічні цінності домінують у суспільній свідомості та у сфері життєдіяльності окремої людини» [1, с. 6].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок напрямку. Отже, нами обґрунтовано теоретичні аспекти питання формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва. Представлено наукові позиції щодо характеристики атрибутивних ознак ключових понять «естетичне

виховання», «художнє виховання», «художньо-естетичне виховання», «художньо-естетична потреба», «музичне мистецтво» у площині порушеної проблеми. Узагальнено, що художньо-естетичне виховання варто розглядати як універсальний засіб особистісного розвитку на основі виявлення індивідуальних здібностей, естетичних потреб та інтересів. Хореографічне мистецтво здатне задовільнити потребу й прагнення особистості до естетичного зростання, поєднуючи її внутрішній і зовнішній світ, активізуючи творчу уяву й емоційні реакції. Відзначимо, що у процесі формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти важливо впливати на ціннісну спрямованість їхніх інтересів, орієнтацій, потреб, почуттів, поглядів, думок, уявлень, суджень, які мають індивідуальні особливості, характеризуються ціннісною забарвленістю. Водночас важливим є ціннісне спрямування їх духовних сил і можливостей на пізнання навколишньої дійсності, її художньо-образне осмислення, а також освоєння за законами краси. Перспективи подальших наукових розвідок пов'язуємо з опрацюванням педагогічних умов формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бутенко В. Г. Основні підходи до організації художньої освіти учнівської молоді. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кіровоград. Вип. 24. 2020. С. 3–10.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь. 1997. 376 с.
3. Загальні питання естетичного виховання. / під редакцією В.Н. Шацької. К.: Просвіта. №4. 2020.
4. Естетика: навчальний посібник. / за ред. В. О. Лозового. Київ: Юрінком Інтер. 2003. 208 с.
5. Естетика: словник найбільш уживаних термінів. / уклад. Г. Г. Гурина. Харків: ХДАК. 2005. 91 с.
6. Естетичне виховання: довідник. / авторський колектив під керівництвом В. І. Мазепи. Київ: Політвидав України. 1988. 214 с.
7. Левицька В. Художньо-естетичне виховання молоді засобами мистецтва [Електронний ресурс]. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. Вип. 23. 2012. С. 12–18. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnam_2012_23_4
8. Національна державна комплексна програма естетичного виховання: (Проект) / уклад.: І. А. Зязюн, О. М. Семашко. К.: ІСДО. 1994. 64 с.
9. Пагута Т. І. Естетичне виховання як психолого-педагогічна проблема. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. Вип. 5. 2011. С. 105–116.
10. Шариков Д. І. Теорія, історія та практика сучасної хореографії: монографія. Київ: КиМУ. 2010.
11. Царик, Т. М., Боремчук Л. І. Хореографічна діяльність як засіб естетичного виховання студентської молоді. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 8. 2018. С. 189–193.

REFERENCES

1. Butenko, V. H. (2000). *Osnovni pidkhody do orhanizatsii khudozhnoi osvity uchnivskoi molodi*. [Basic approaches to the organization of artistic education of schoolchildren]. Kirovohrad.

2. Honcharenko, S. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk*. [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv.
3. *Zahalni pytannia estetychnoho vykhovannia*. (2000). [General issues of aesthetic education]. Kyiv.
4. *Estetyka: navchalnyi posibnyk*. (2003). [Aesthetics: a study guide]. Kyiv.
5. *Estetyka: slovnyk naibilsh uzhyvanykh terminiv*. (2005). [Aesthetics: a dictionary of the most used terms]. Kharkiv.
6. *Estetychne vykhovannia: dovidnyk*. (1998). [Aesthetic education: a guide]. Kyiv.
7. Levytska, V. (2012). *Khudozhno-estetychne vykhovannia molodi zasobamy mystetstva*. [Artistic and aesthetic education of youth by means of art] [Elektronnyi resurs]. Lviv.
8. *Natsionalna derzhavna kompleksna prohrama estetychnoho vykhovannia*. (1994). [National state comprehensive program of aesthetic education]. Kyiv.
9. Pahuta, T. I. (2011). *Estetychne vykhovannia yak psykholoho-pedahohichna problema*. [Aesthetic education as a psychological and pedagogical problem].
10. Sharykov, D. I. (2010). *Teoriia, istoriia ta praktyka suchasnoi khoreohrafi: monohrafiia*. [Theory, history and practice of modern choreography: a monograph]. Kyiv.
11. Tsaryk, T.M., Boremchuk, L.I. (2018). *Khoreohrafichna diialnist yak zasib estetychnoho vykhovannia studentskoï molodi*. [Choreographic activity as a means of aesthetic education of student youth].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ПРИМА Раїса Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії і методики початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки

Наукові інтереси: професійна підготовка здобувачів вищої освіти, формування креативної, мобільної особистості.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

PRIMA Raisa Mykolayivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Theory and Methodology of Primary Education at Lesya Ukrainka Volyn National University.

Circle of scientific interests: professional training of students of higher education, formation of a creative, mobile personality.

Стаття надійшла до редакції 02.04.2024 р.

УДК 378:355.233

DOI: https://doi.org/10.59694/ped_sciences.2024.07.050

РОМАНОВСЬКИЙ Олександр Георгійович –

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, професор кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І.А.Зязюна Національного технічного університету

«Харківський політехнічний інститут»

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0602-9395>

e-mail: romanovskiy_a_khpi@ukr.net

ПОНОМАРЕНКО Павло Миколайович –

аспірант кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна Національного технічного університету

«Харківський політехнічний інститут»

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2320-8723>

e-mail: pashaukr79@gmail.com

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

РОМАНОВСЬКИЙ Олександр Георгійович, ПОНОМАРЕНКО Павло Миколайович. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

У статті розроблено, обґрунтовано та визначено особливості реалізації педагогічних умов формування управлінської компетентності у майбутніх офіцерів: мотивація майбутніх офіцерів до якісного здійснення управлінської професійної діяльності, заснованої на принципах моральності та гуманізму; застосування методу коучингу для забезпечення професійно-особистісного розвитку майбутнього офіцера, спрямованого на формування та удосконалення мотиваційного, когнітивного, функціонального, педагогічного та особистісного компонентів управлінської компетентності; використання імітаційних методів навчання, які дозволяють курсантам набувати дієвих знань, розвивати практичні уміння та здатності і отримувати досвід виконання управлінських функцій.

Ключові слова: педагогічні умови, управлінська компетентність, майбутні офіцери, мотивація, коучинг, імітаційні методи.

ROMANOVSKIY Olexandr Georgievich, PONOMARENKO Pavlo Mykolayovych. PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF FUTURE OFFICERS' MANAGERIAL COMPETENCE

The article develops and substantiates the pedagogical conditions for the formation of future officers' managerial competence: future officers' motivation for high-quality professional management activity based on the principles of morality and humanism; application of the coaching method to ensure the professional and personal development of the future officer, aimed at the formation and improvement of motivational, cognitive, functional, pedagogical and personal components of managerial competence; the use of simulation training methods that allow cadets to acquire effective knowledge, develop practical skills and abilities, and gain experience in performing managerial functions.

The methods of implementing the first pedagogical condition are: discussions, conversations, problem-based learning method, reflective exercises, essay writing, brainstorming. The application of these methods not only ensured